

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

VII. 1920.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1920.

De stempelsnijders, werkzaam aan de Munt te Dordrecht van 1576—1806.

I.

GERARD VAN BYLAER, WILLEM VAN BYLAER, AERT VERBEECK,
ANTHONY VAN DER BEECK, LODEWIJK DANIELSZ. COENEN,
DANIEL DRAPPENTIER.

Bij het bewerken eener muntgeschiedenis van de provincie Holland van 1576—1806 werd door mij ook opgeteekend al wat ik vond omtrent de stempelsnijders aan de Munt te Dordrecht werkzaam en kwam het mij niet zonder belang voor om hetgeen ik hier en daar verspreid vond aangaande deze functionarissen te verzamelen en mede te deelen.

Mijn stof putte ik voornamelijk uit het Rijks Archief te 's-Gravenhage en uit het Archief van 's Rijks Munt te Utrecht en past hier zeker een woord van dank aan den algemeenen Rijksarchivaris Prof. Mr. R. FRUIN en aan 's Rijks Muntmeester Dr. C. HOITSEMA, die mij de handschriften, berustende in de door hen beheerde instellingen, voor geruimen tijd ter bestudeering afstonden.

Een tweetal «*Registers van zaken de Munt te Dordrecht aangaande te weten: van commissiën van officiers, mitsgaders van alle andere acten en resolutiën derzelve*»

munte van 1 Mei 1580—1758 en van 1759—1789 1) benevens een klein aantal muntmeestersrekeningen 2) (vele ontbreken helaas) vond ik op het Rijks Archief, terwijl het *Generaal Register der Muntkamer* van 1582—1799, en de *Notulen der Generaliteits Muntkamer* van 1716—1798 in de bibliotheek van 's Rijks Munt te Utrecht aanwezig met de Resolutiën der Staten van Holland en West-Friesland van 1576—1798 de voornaamste bronnen vormen, waaruit het volgende geput is.

In 1575 schijnt DIRK JACOBSZ. als ijzersnijder aan de Munt te Dordrecht te zijn werkzaam geweest, ten minste hem werd bij Resolutie van de Staten van Holland van 9 Sept. 1575, met het oog op het groot belang dat Holland had om spoedig voorzien te worden van den nieuwen leeuwendaalder 3), vrijstelling gegeven van het verrichten van «wachten en lasten van schansen en bolwerken» gedurende acht dagen, ten einde hem in de gelegenheid te stellen om onafgebroken aan de nieuwe stempels te kunnen werken. Naast, waarschijnlijk onder hem, was GERARD VAN BYLAER, wiens naam ook als BYLER en BYLEER voorkomt, werkzaam, van wien 't vaststaat, dat hij reeds in 1573 stempels voor legpenningen gesneden heeft.

In de rekening van CORNELIS DE VRIES «Mr. particulier van Zijne Ma^{ts}. Munte tot Dordrecht, loopende van 3 Juni 1577 tot 18 Mei 1579» komt DIRK JACOBSZ. niet

1) Registers Domeinen van Holland 689, 690.

2) Diverse Rekeningen 2325—2399.

3) VERKADE plaat 48, No. 3, voor de eerste maal in 1576 geslagen.

meer voor, maar wordt reeds als yzersnijder genoemd VAN BYLAER, die een tractement genoot van 144 pond per jaar. De zelfde rekening vermeldt, dat hem is uitbetaald voor het «pintsoen (poinçoen) van den halffven Hollantschen daeler» ¹⁾ 12 pond, een gelijk bedrag «over 't maicken van 't pintsoen van Leggelt de anno xv^c. LXXVII» en voor de stempels van «den nieuwen Hollandschen dukaet» eveneens 12 pond.

Het is mij niet duidelijk welke munt hier bedoeld wordt. De nieuwe Hollandsche Dukaet met het beeld van Prins WILLEM I is van 1583. Vast staat, dat tusschen Juni 1577 en Mei 1579 geen gouden munten geslagen zijn. In de hierboven vermelde rekening van den muntmeester DE VRIES leest men: «Alzoo dese mr. particulier binnen tijde deser reeckening geen goude penningen heeft doen munten, dairomme alhier Nyet (berekend)». Zijn volgende rekening, loopende van Mei 1579 tot 18 Juni 1580 verantwoordt aan gouden munten slechts den «gouden croone mette zonne», bij VAN DER CHUYS pl. xxix, No. 11 afgebeeld.

Over de beide jaren 1578 en 1579 ontving hij verder telkens eene extra vergoeding van 144 pond, «hem toegevoecht tot een gratuiteyt ende recompensie van zijne extra ordinaris arbeyt ende moeyten die hij gehadt heeft mettet maken van de yzers, overmits die groote menichfuldicheyt vant werk».

Uit de volgende rekening van dienzelfden muntmeester, die van 18 Mei 1579 tot 17 Juni 1580 loopt, leeren we, dat zijn tractement 144 pond gebleven is en dat hem wederom een extra vergoeding van 144

¹⁾ VERKADE plaat 48, No. 4, voor de eerste maal in 1577 geslagen.

pond is uitbetaald. Nog ontving hij 50 ponden «uyt saecke van pintzoen vant Leggelt van de twee doode Lichamen geslagen over den jaere xv^c. negen en tzeventigh».

Met dezen legpenning is bedoeld de bij VAN LOON I, pag. 275 afgebeelde, zinspelende op de afgebroken vredesonderhandelingen tusschen Spanje en de Nederlanden, waarvan de keerzijde de rompen van EGMOND en HOORN («de twee doode Lichamen») afbeeldt met hunne op staken gestoken hoofden.

Gedurende de vier volgende jaren sneed VAN BYLAER alle poinçoenen van de legpenningen van 1580—1584, verder die van «den cruysdaeler ¹⁾, den daeler mettet peert ²⁾, den tegenwoordigen rycxdaler ³⁾, den halven rycxdaler ⁴⁾ en den Hongerschen ofte Hollantschen ducaat ⁵⁾, waarvoor hij, buiten zijn tractement dat thans 180 pond bedroeg, een belooning van 24 pond voor het snijden van elken poinçon verlangde, hetgeen over het tijdvak van 16 Juli 1580 tot 16 Juli 1584 960 pond bedroeg, op welk bedrag hij door middel van eenige mandaten op den collecteur van den tol te Geervliet de som van 500 gulden had ontvangen, zoodat men hem nog 480 pond schuldig bleef. Hij ver-

¹⁾ VERKADE plaat 44, No. 4, voor de eerste en eenige maal in 1580 geslagen.

Een «daeler mettet peert» is voor Holland niet bekend en schijnt dan ook nimmer te zijn geslagen, daar dit stuk in geen enkele muntmeestersrekening verantwoord wordt. Misschien is het een proef geweest voor een niet vervaardigde munt, die in type overeenkwam met den Zilveren Ridder van Gelderland van 1582 bij DE VOOER pl. III, No. 23.

²⁾ VERKADE plaat 44, No. 5, voor de eerste maal in 1583 geslagen.

³⁾ VERKADE plaat 55, No. 2, voor de eerste maal in 1583 geslagen.

⁴⁾ VERKADE plaat 39, No. 2, alleen in 1583 geslagen.

zocht nu betaling van het hem nog toekomende bedrag en tevens eene definitieve vaststelling zijner bezoldiging. 6 December 1584 bepaalde de Rekenkamer zijn jaarwedde op 180 pond en bovendien eene belooning van 24 pond voor elken door hem te snijden poinçon, terwijl reeds den volgenden dag de muntmeester te Dordrecht mandaat ontving om den ijzersnijder de hem nog toekomende gelden uit te betalen.

13 Februari 1606 stelden de Staten-Generaal eene instructie voor hem vast, overeenkomstig de nieuwe Ordonnantie.

GERARD VAN BYLAER was van oordeel, dat deze Ordonnantie zijn werkkring in niet geringe mate zou uitbreiden en dat zijn vroeger vastgestelde «cleyne gage van 180 gulden des jaers» dan niet meer in evenredigheid van zijn «cunst, moyten ende arbeyt» zou zijn en vroeg om die redenen aan de Rekenkamer om «meerder gagie», met de niet onduidelijke wenk «dat het hem anders niet langer en sal dienen int selve offitie te continueren». De billijkheid van zijn verzoek werd ingezien, mede op grond dat «suppliant int rouste van zijn ampt zijnen zoone moet employeren, die mede in dezelve conste ervaren is».

24 April 1606 werd vastgesteld, dat vader en zoon met ingang van den eersten dier maand als «jaerlix tractament» zouden genieten 40 nieuwe Nederlandsche gouden Ridders, «in specie jegenwoerdich gevalueert ten prijse van 10 gulden 2 stuvers».

Tot 1617 is GERARD VAN BYLAER als stempelsnijder aan de Munt te Dordrecht werkzaam geweest, terwijl ook de stempels van de Zeeuwsche Munt tusschen 1586 en 1601 vervaardigd, van zijn hand zijn. Een bijzonder

groot aantal stempels voor gedenkpenningen heeft hij naast zijne «muntijzers» gesneden en is het wel curieus, dat slechts één penningstempel zijne initialen draagt. Het is een copie van den fraaien in 1602 door COENRAAD BLOC vervaardigden penning met borstbeeld van Prins MAURITS en vertoont op de voorzijde het naar rechts gewende borstbeeld van den Prins met op de keerzijde diens bekende zinnebeeld: een volwassen Oranjeboom, opgeschoten uit een afgehouden stam met de spreuk TANDEM FIT SURCULUS ARBOR. BLOC's penning ¹⁾ heeft onder het borstbeeld van den Prins CON . BLOC . F . en is gegoten, terwijl de navolging van G. VAN BYLER, die kleiner en geslagen is, onder het borstbeeld zijne initialen G . V . B . F(ecit) vertoont. Volledigheidshalve zij hier nog vermeld, dat VAN BYLAER's penning ook voorkomt in zilver gegoten en voorzien van een open-gewerkten rand. Zijne initialen zijn herhaaldelijk verkeerd aangevuld als G. V(AN) BLOC FECIT, o.a. door FRANKS in zijn *Medallic Illustrations of the History of Great Britain and Ireland* I, pag. 181, No. 182 en door FORRER in zijn *Biographical Dictionary of Medallists* I, pag. 93. Met zekerheid is verder bekend dat de penningen op het ontzet van Leiden ³⁾, op de vernieling der onoverwinnelijke vloot ⁴⁾, op de inneming van Breda ⁵⁾ en Geertruidenberg ⁶⁾ van zijn hand zijn, terwijl nog talrijke stempels door hem gesneden zijn voor penningen

¹⁾ VAN LOON I, pag. 569, No. 1.

²⁾ VAN LOON I, pag. 569, No. 2.

³⁾ VAN LOON I, pag. 195.

⁴⁾ VAN LOON I, pag. 376 en 380, No. 1.

⁵⁾ VAN LOON I, pag. 409.

⁶⁾ VAN LOON I, pag. 437.

de overwinningen van Prins MAURITS herdenkende, die nagenoeg alle het muntteken van Dort, het bekende roosje in het omschrift der voorzijde vertoonen. Naast stempels voor munten en penningen werden ook talrijke zegelstempels door hem gesneden. Zoo ontving hij o.a. in 1616 «hondert twee ende tsestich gul. eene stuver, vier penn. over vier zegelen dye hy gesneden heeft voor de stad Gouda» ¹⁾. Uit zijn testament ²⁾, 17 Febr. 1617, verleden voor notaris P. ELBO te Dordrecht blijkt dat hij weduwnaar was van CATHARYNA JACOBS-DOCHTER, een dochter CORNELIA en vier zoons, WILLEM, JAN ³⁾, JACOB en WYNANDT had. Zijn zoon JACOB vermaakt hij «alle de gereetschap tot gout- ende silverwerck, mitsgaders tot penningen — medaliën te maken alsmede alle de gereetschap tot agaten ende wapensteenē te snijden». In October van dat jaar is GERARD VAN BYLAER gestorven, en werd reeds 12 Oct. zijn bovengenoemde zoon WILLEM tot zijn opvolger benoemd, die dienzelfden dag den gevorderden eed allegde. Hij wendde zich in Mei 1618 tot de Staten-Generaal met het navolgende verzoekschrift:

Doorlichtige hooge en mogē heeren, alsoo geduerē en ook nae den tyt des oorlochs in dese nederlanden, als te weten sedt den Jaere 1573 totten jaere 1614 by soo Uwe doorl. ho. Mo. als de Ed heeren Raeden van Staeten, de Ed Mog. heeren staten van Hollt. en Westvrieslant. en andere collegien deser Vereenichde Provincies verscheyde soorte van soo silvere als copere leggeldē ofte reekenpenē. geordonnt. sijn geweest

¹⁾ OBREEN. *Archief* III, pag. 55—56.

²⁾ *Tydschrift voor Munt- en Penningkunde* 1913, p. 158—159.

³⁾ Hij is de vervaardiger van den fraaien penning met borstbeeld en wapen van Prins MAURITS van 1624 afgebeeld bij VAN LOON II, pag. 155.

maecken insonder inhouden de historische aenwijsinge van 't gene memorabels en gedenckensweerdich onder Uwer doorl. hoochmogentheden regeeringe gedueren de voorz. jaeren soo in gelegentheden van oorlooge als anders is gepass^t. oock vele schoone treffelycke moraelsche de religie en politie betreffen emblemata met op de selve wel passen spreucken & devise waer van Cytteykenninge hier by gaat, dieneen niet alleen tot een cieraet en vereeringe deser Provintien & Uwer D. Hoochmogenthⁿ. waerschouwinge der gene die deselve aen ende in sien: sijn deselve alle op het claerste constichste en netste gesneden by Z^a. Mr. GERARD VAN BIJLER, in sijn Leven ijsersnijder van Holl^t. vader des jegenwoordigen Ijsersnijder WILHELM VAN BIJLER Remonstrant van desen, Dat alsoo door het menichvuldich gebruyck so voor Uwe D. G. Mo. als andere Collegien van jaer tot jaer geschiet, de stempels der voorsz. penen. al over eenige jaeren wel soo affgeslagen en versleten sijn insonderht. de bovenste dat men se voortaan niet meer gebruycken en can (gel. daer van de muntmⁿ. van Holl^t. getuichen can, waer over oock de Ed. heere tresorier DE BYER en den Gnael HENRICH VAN NISPEN Z^a. al over eenige jaeren belast syn geweest om met des Remonstrants Vaeder Z^a. voorsz. te handelen om de noodige stempels te vernieuwen en te restitueren): dan is 't selve (overmidts menichvuldige onlediche en in nootsakelijk muntwerk te dier tijt die verhinderden 't selve in so korte tyt te volbrengen als wel begeert werde) achterwege gebleven: sijn evenwel schaede en jammer dat een soo schoone en voortreffelijcke werk (soo voor is gesegt) door gebreck van (tgeen daer aen manqueert sijn de voeten noch meest alle in wesen en bequaem om te gebruycken) sover se niet en verlooren gaen: mogel: mede tot sijns Remonstrants (die de voorsz. stempels in sijn bewaer en opsicht heeft) verwijt en blaem, heeft hij Remonstrant geacht sijns Ampts en schuldige plichs te zijn Uwe D. H. M. het punt voorsz. met onderdanige eerbiedinge te kennen te geven. En alsoo hij Remonstrant bij sijn Vaeder Z^a. de wetenschap van konstel. en cierlijk (sonder roem gesproken) ysersnyden geleert en als adjunct sijns Vaders voorsz. lange geexerceert heeft weshalve hy ooc na overlyden syns vaders in derselver plaets

als Iersnijder van Holl^t. gesurrog^t. is sich eerbiedichl. te presentereen om indien 't Uwe D. G. M. bevalt de afgeslagen en vergane stempels van voorsz. leggelden tot een redel. en billijke recompensie weder te remonteeren en op te rechten en voorts de selve jaerlijcx voor een gering tractament ten dienste en eere van Uwe D. G. M. en tot eene onsterfelijke memorie van der selver loffelycker bestiering der gemeene saicken en van Genadige weldaden Godes de selve bewesen in suyvere en volmaecte te onderhouden: sullen 't selve bij 't Leven van gen. Remonstrant als hebben door sijns zaligen Vaeder daertoe meerder aenlijdinge en gelyckformiger met het voorige. lichter bequaemer en onkostelycker gedaen kunnen werden, als indien hij remonstrant quaeme te overlijden na hem bij een ander die alle het voorgaen manqueert. Dit is 't gene den Remonstrant heeft noodig en dienstich geacht Uwe Do. H. Mo. onderdanichlyck te verthoönen en dienstichlyck aen te bieden. Verwachten met allen eerbiedinghe der selver welgevallen dispositie in desen etc.

Het advies van den tresorier-generaal JORIS DE BYE werd hierop gevraagd, die weinig voor het plan gevoeld zal hebben, ten minste aan W. VAN BYLAER werd bericht, dat zijn verzoek was afgeslagen, maar hij op zijn eigen kosten de bewuste stempels zou mogen vernieuwen.

Dit request geeft eene aardige nog niet bekende bijzonderheid, n.l. dat de stempels der legpenningen nog jaren nadat zij zijn gesneden dienst deden om er opnieuw afslagen mede te vervaardigen.

WILLEM VAN BYLAER schijnt een zijner broeders tot assistent te hebben gehad, ten minste 23 Augustus 1625 verscheen in de Rekenkamer Mr. JACOB VAN NISPEN, meester-generaal van de Munten der Vereenigde Nederlanden, namens zijn zwager WILLEM VAN BYLAER ¹⁾

¹⁾ Deze was gehuwd met MARIA VAN NISPEN († 8 April 1635). Zie BALEN. *Beschrijving van Dordrecht*, p. 1162.

verzoekende om, nu diens broeder is overleden, een ander als hulp te mogen aannemen. Het verzoek wordt toegestaan, mits de te benoemen zal komen tot des yzersnijders «coste ende periculo». AERT VERBEECK werd nu tot assistent door VAN BYLAER aangenomen.

VAN WILLEM VAN BYLAER ken ik geen penningen, die zijn naam of initialen dragen. Wel is bekend, dat hij de maker is van de penningen op de Synode in 1619 te Dordrecht gehouden ¹⁾, op het verbond der Nederlandsche gewesten met Venetië in 1620 ²⁾ en op het ontzet van Bergen op Zoom in 1622 ³⁾.

Voor dien laatsten penning was hem door de Staten-Generaal op zijn verzoek octrooi verleend en wendde hij zich in Mei 1623 tot dat College met verzoek om «een recompens voor het snijden der stempels op de swaare en treffelyke belegering van bergen op den Zoom». Zijn verzoek werd echter 13 Mei 1623 afgeslagen.

De door hem vervaardigde penningen schijnen al spoedig te zijn nagegoten in goud en zilver van laag gehalte, ten minste bij Resolutie van 17 Mei 1619 bepaalde de Staten-Generaal:

Onderricht zijnde dat veele goudt- ende Silversmeden ende andere in de voers. Vereenigde Nederlanden hun over veele

¹⁾ VAN LOON II, pag. 105. Bij Resolutie van 18 Juli 1619 ontving VAN BYLAER voor twee sijne gouden penningen «bij hem gemaect bij ordre van haere Ho. Mo. van de Synode, den eene voor den Heere CARLETON, Ambassadeur van sijne Maj. van Groot Brittanniën ende den anderen voor den heere President van de voers. Synode D. BOGERMANNO 357 gulden» voor 58 «sijne silvere penningen van de voers. Synode, gedistribueert aen de predicanten ende ouderlingen van de Synode», werd hem 551 gulden betaald. Zie KRAMM, *De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*. I, p. 198.

²⁾ VAN LOON II, pag. 128. Het snijden der beide stempels voor dezen penning kostte 90 gulden. Resol. Staten-Generaal van 18 Nov. 1620.

³⁾ VAN LOON II, pag. 449, No. 2.

jaren vervordert hebben, ende noch doen, na te gieten ende doen nagieten ende vercoopen van slecht gout ende slecht silver, de groote triumph- ende memoriepenningen die sy, soo geduerende d' oorloge, als daernae inde trefves hebben doen maecken ende slaen van goet fijn gout ende goet fijn silver, die welcke sy alsoo openbaer inde silvere cassen aen alle man vercoopen, tot groote oneere ende cleynicheyt van haare Ho. Mo. ende bedroch van deser landen ingesetenen, die meynen dat het is goet fijn gout ende goet fijn silver., gelijk de voors. penningen daervan zijn doen maecken ende slaen by zekeren persoon in den dienst deser landen wesende, daertoe geordonneert. Soo ist, dat die hoochgemelde heeren Staten-Generael, begeerende hyer tegen te versien, tot mainteneement van de eere van 't land verboden ende geinterdiceert hebben, verbieden ende interdiceren mits desen alle ende een yegelijck ingesetenen van dese landen, eenige van haere Ho. Mo. triumphpenningen nae te gieten ofte doen naegieten ofte vercoopen int cleyn ofte int groot, van goet ofte slecht gout, ende van goet ofte fijn silver, al waeren die oock schoon in andere coninekrycken ofte republycquen naegegoten ofte gemaect in dese landen gebracht, int heymelick ofte openbaer in cassen ende winckels van goudt- ende silversmeden ofte anderen in eeniger manieren behalven alleene bij WILLEM VAN BYLER, yzersnijder van de graeffelijcheyt van Hollandts Munte binnen Dordrecht, dewelken haere Ho. Mo. consenteeen ende octroyeeren mids desen. voor den tyd van drye jaeren naestoommende alleene in dese vereenichde provintien te mogen maecken, suijden gieten ende vercoopen, den nieuwen penninck dien hare Ho. Mo. hem hebben doen maecken van het Synode nationael, verbiedende etc.

Bij besluit van 10 Maart 1628 werd WILLEM VAN BYLER benoemd tot muntmeester-particulier aan de Hollandsche Munt, als opvolger van STEVEN BENCKEN, en trad lij derhalve als ijzersnijder af ¹⁾.

¹⁾ Hij overleed als muntmeester te Dordrecht 31 October 1635. BALEN l. c. pag. 4162.

Naar het opgekomen ambt van stempelsnijder solliciteerden nu GIDEON D'ASSIGNY, volgens zijn request «wapensnijder in den Hage, soo dat hem supplt. vergunt is octroy om alleen in den lande van Hollt̄ en Westfrieslant te snijden ende maecken de segels en stempels tottet kleyne segel»¹⁾, benevens de reeds bovengenoemde AERT VERBEECK, wiens sollicitatierequest. «Aen de Edele Mo. Heeren, Mijn Heeren de Eerste en andere Heeren van de Rekenin. des Graeffelyckheys van Hollant ende Westfrieslant» hier volgt:

Vertoont met behoerl. eerbiedinge AERT VERBEECK, burger en Goutsmit tot Dordrecht, hoe dat hij Suppl̄t en sijn vader sijn Erf-Munters van de Munte binuen Dordrecht, waer inne sy tot noch toe getrouwel. gedient hebben, Enne also tegenwoordig het Iersnijders Ampt van Munte van Hollt̄ is vacerende, dat voor desen bedient is geweest bij Sr WILLEM VAN BYLER tegenwoordig Muntm^r van Hollt̄, ende alzoo hij Suppl̄t van joncx aff het Goutsmits Ampt gefrequeenteert en het teyckenen en segelsnijden heeft geleert en overzulcx niet alleenel. volcomen capaciteijt en bequaemheyt daer toe meent te hebben, maer oock bij den voorsz. van BYLER den tyt van deraldff jaer als Adsistent by siecte off nootelycke absentie is gebruyct geweest ende voorschreve Munte als dan in alle getrouwicheyt heeft waergenomen, in aller manieren als den Iersnijder present zijnde selfs zoude hebben connen en moeten doen heeft oock den voorsz. tyt van deraldff jaer in de voorsz Munte gewoont waer inne hij als noch woonachtig is, Ende alzoo 't voorsz. Ampt als voorsz. open ende vacerende is, Versoect hij Suppl̄t reverentel. dat hij van U. Ed. Mo. mach become Acte of Commissie als Iersnijder van Munte van Hollandt, waer op verwachten U. Ed. Mo. favorable Apostille.

Aan VERBEECK werd de voorkeur gegeven «daer beneffens een persoon belast met negen kinderen, uit

¹⁾ Zie over hem *Revue de la Numismatique belge* 1860, pag. 190 en FORRER, *Biographical Dictionary of Medaillists* I, pag. 343.

welcke compassie alleen men tot den persoon zou inclineren, onaengesien sijn goede qualiteiten ende konst en ervarenheyt selfs», zoo als de Raden en Generaalmeesters van de Munt, aan wie zijn request om raad en advies gesonden was, schreven. 14 Maart 1628 werd VERBEECK op eene jaarwedde van 300 ponden ad 40 grooten benoemd. Ook van hem zijn mij geen penningen voorgekomen die met zijn naam of initialen geteekend zijn. Groot zal het aantal der door hem vervaardigde penningen wel niet geweest zijn, daar, in den tijd, dat hij te Dordrecht als stempelsnijder werkzaam was, van 1628 tot 1653, slechts weinige penningen hier te lande vervaardigd zijn, van wie de makers niet bekend zijn. Zijn tijdgenooten LAURENS VAN TEYLINGEN ²⁾, J. LOOFF en A. VAN DER WILGE hebben de meeste der door hen vervaardigde penningen met hunne namen of initialen gemerkt.

In 1653 overleed AERT VERBEECK en werd hij opgevolgd door zijn zoon ANTHONY VAN DER BEECK, dié reeds door zijn vader, zooals hij in zijn sollicitatierquest schreef, «seeckeren tijt herwaerts als assistent bij sieckte ende andere ongelegenthijt is gebruyckt geweest». Na zijn aanstelling bleef hij het essaieeursambt mede waarnemen. Die aanstelling geschiedde voor den tijd van 3 jaren, ingaande 3 Januari 1654, terwijl hij respectievelijk 16 Januari 1657, 15 Januari 1660, 5 Januari 1663 en 22 Januari 1666 herbenoemd werd. Kort na deze laatste herbenoeming is hij overleden. Van zijn

¹⁾ Zijn naam komt ook voor als VAN DER BEECK.

²⁾ Enkele der door hem vervaardigde penningen zijn gemerkt v . T (als monogram), en worden deze letters ten onrechte als T. VISSER aangevuld. Zie VAN LOON II, pag. 178 en 183.

hand zijn mij geen penningen bekend, maar staat het vast dat de stempels van den Rijksdaalder met den staanden man ¹⁾ (zilveren Dukaat) en van den Dukaton ²⁾ (zilveren Ridder), welke stukken in waarde en gewicht overeenkomen met den Brabantschen Patagon en Ducaton door hem gesneden zijn. Einde 1659 schijnen die stukken in de verschillende provinciën in omloop te zijn gebracht, en klaagden de Generaals van de Munt over de slordige afwerking der nieuwe munten, hetgeen vooral geweten werd aan het te geringe tractement van de yzersnijders. De stukken te Dordrecht geslagen bleken al bijzonder ongelukkig te zijn uitgevallen, althans 4 December 1659 schreven de Generaals aan den waardijn te Dordrecht dat de nieuwe munten aldaar geslagen «slordig en flauw waren» en slechter dan op eenige andere Munt ³⁾.

Reeds 5 Sept. 1659 was in de vergadering der Staten van Holland en West-Friesland de vraag gesteld of «om de figuren met meerder accuraetheyt ende aengenaemheyt te doen uytbeelden, in plaetse van met den stempel geslagen niet soudén connen ende behooren geschroeft te worden». Hiertegen verklaarden zich echter Raden en Generaalmeesters van de Munt. Zij vreesden in hun advys Sept. 1659 aan de Staten van Hollandt en West-Frieslaed overgeleverd ⁴⁾ dat

¹⁾ VERKADE plaat 47, No. 2.

²⁾ VERKADE plaat 41, No. 1.

³⁾ Deze klacht was zeker volkomen gegrond; alle Hollandsche Ducatons en Rijksdaalders met den staanden man van 1659, die mij in handen gekomen zijn, zijn slecht uitgevoerd.

⁴⁾ Dit «Advys» komt in zijn geheel voor bij C. HOITSEMA en F. FEITH. *De Utrechtsche Munt uit haar verleden en heden.* p. 63--65.

de geschroefde munten gemakkelijker zouden kunnen worden nagemaakt, dat verder «het geweld van den hamerslach, hoedanich men tot noch toe op onze hierlantsche Munten te gebruycken gewoon is van sulck gevaer is en soo luytruchtich, dat het gebruyck van dien aen een vervalscher oft muntcontrefeiter meerder timiditeit, omsicht en schrick sal toebrenghen van op syn mishandelinge verrast, betrapt ende beklaecht te connen werden, dan soo wanneer de penningen wierden geschroeft, gemerckt soodaenige behandeling van schroeft of druckparssen soo stil kan toegaen, dat het gerucht en gedommel van sulx naeuwelicx van d'eene camer tot d'andere sal aendragen». Zij stelden dus voor »dat de insicht van meerder aengenaemheyt en cierlijckheyt van den penningh souden connen wycken voor de becommeringh van voorsz. vervalschingh, en dat men 't werck soude connen laten verblyven op de van outs hier te Lande en elders gebruyckelycke manier van Hamerslach».

Het is zeker niet onaardig tegenover het advies dezer ambtenaren, angstig om met den ouden sleur te breken, het oordeel te plaatsen van een bekwaam en smaakvol penningkunstenaar als PIETER VAN ABEELE, wiens meening ook gevraagd schijnt te zijn. In November 1659 leverde hij de volgende Memorie in:

Memorie ofte aenwijsinge omme de figuren van de munte int generael te brengen in beter perfectie als deselve tegenwoordich bevonden werden te sijn, het sy door het gebruik van schrouven ofte met den hamerslach.

Ten eersten zoude moeten geleverd, ofte gemaect werden voor elke stempelsnijder eene groote van formact, het sy van wat qualiteyt den pennick soude mogen sijn.

Ten tweeden een deurtreck van de figuren die op den penninck geordonneert sijn, ofte geordonneert souden mogen werden, daer door de stempelsnijder niet soude connen missen in het sincken van hare pinsoenen, om alles egael ofte gelyck uyt eender handt te maecken.

Ten derde soo soude alle de pinsoenen, soo wel figuren als letteren, door eene handt moeten gemaectt werden tot onderhoud van alle de stempelsnijders, die van de selve pinsoenen altoos moeten geformeert werden, tot onderhoudt van haer stempels, dit is bij provisie het oordeel van de beste middel tot het redres.

Belangende nu het onderscheijt tusschen het schrouven oft hamerslach, daer soude in het bovenste geen onderscheyt in sijn, als alleene dat het schrouven meerder perfectheyt van de penningen soude mit brengen, als het hamerslach, anders is het werck in sijn selven doen al eens.

De nutticheijt nu van de nette munte is voor het gemeijn een goet respect in alle Coninckryken en Landen, oock de middel omme alle materialen te meerder in dese landen te trecken omme alhier gemunt te worden.

Segge boven dat alle de stempelen, ofte figuren soude moeten egalieren, alleen dat in de schilden de wapens van de provinties souden moeten verandert werden, als oock de Inscriptie van de penningen. Maer dat anders alles moet even al eens wesen.

Eenige andere distinctien souden dan oock waergenomen moeten werden, die alle met een cleyne te volvoeren sijn.

Wat nu aengaet wegens de vrees van fraudeurs, ofte valsche munters, soo soue verstaen, datter weijnich syn, die fraije munten wel connen naer maecken, maer wel veel die slechte munten connen volgen.

Eerst 12 jaren later zou VAN ABBELE'S voorstel: het aanstellen van een stempelsnijder-generaal die de pinsoenen zou vervaardigen met behulp waarvan de yzersnijders der verschillende Munten hunne stempels zouden vervaardigen en het schroeven der munten

in plaats van het slaan met den hamer, worden aangenomen.

Als stempelsnijder en als essaaieur werd ANTHONY VAN DER BEECK opgevolgd door LODEWIJK DANIELSZOON COENEN ¹⁾, wonende te Dordrecht, die «geduyrende de indispositie» van zijn voorganger diens beide functies reeds had waargenomen. Hij ontving zijne aanstelling op 26 April 1666 voor den tijd van drie jaren en werd 8 Mei 1669 als yzersnijder herbenaemd wederom voor drie jaren, ingegaan 17 April te voren. 9 April 1671 werd hij door DANIEL DRAPPENTIER vervangen. COENEN bleef essaieur aan de Munt te Dordrecht tot zijn overlijden in 1692.

Bij resolutie van 28 Sept. 1670 hadden de Staten van Holland en West-Friesland bepaald, dat geslagen zou worden voor *f* 130.000 aan schellingen, voor *f* 90.000 aan dubbele en voor *f* 80.000 aan enkele stuivers tot «suppressie» van de vreemde payementen, meerendeels van slecht zilver, die in groote getale werden ingevoerd.

Deze nieuw te vervaardigen munten zouden, volgens de Resoluties genomen op 3 October, 8 en 22 November worden gemaakt met de «schroeff ofte pers» en kregen de Raden en Generaal-Meesteren ²⁾ van de Munt opdracht om zich naar Amsterdam te begeven, waar «eenigen tijd herwaards verscheide curieuse penningen

¹⁾ Zijn zoon DANIEL COENEN, de naam komt ook voor als KOENE, die van 19 Mei 1692 tot 1742 essaieur aan de Munt te Dordrecht was, is de vervaardiger van verschillende penningen, meerendeels feiten uit de regering van WILLEM III herdenkende. Zie FORRER l. c III, pag. 192—193.

²⁾ Dit waren JOHAN VAN NISPEN, CORNELIS VAN BEVEREN en WILLEM BOREEL.

of medailles zijn geschroeft ¹⁾ waarvan de instrumenten en schroeven aldaer nog te vinden sullen weesen». De Generaals moesten verder onderzoek doen «soo noopende het maeken als het gebruyck van het voorschreeven schroefwerk» en tevens zien of deze machines niet zouden kunnen dienen tot het schroeven van de nieuw te maken munten, terwijl zij mede opdracht ontvingen om uit te zien naar een geschikt en kundig persoon die als stempelsnijder-generaal zou kunnen worden aangesteld.

8 December 1670 gaven de Generaals verslag van hunne zending. Zij hadden zich eerst gewend tot JOHANNES LUTMA ²⁾, die in Engeland inlichtingen had ingewonnen bij «den muntsmit van 's coninx Munte».

Volgens LUTMA zouden er drie machines noodig zijn, n.l. een pletmolen om het zilver te pletten tot reepen van gelijke dikte, een rondsnijdende schaar, die de ronde schijven uit die reepen moest stooten en ten slotte de eigenlijke muntpers, waaraan ook een stalen veer werkte, die het kantschrift op de munten drukte.

Ook CHRISTOFFEL ADOLPHI ³⁾ «graveerder binnen de stadt Amsterdam, wonende bij de haerlemmerpoort het 7 huys aen der slinkersyde» werd gehoord, die vrij wel hetzelfde mededeelde als de Generaals reeds

¹⁾ Hoogstwaarschijnlijk had men hier op het oog penningen door JOAN LUTMA en CHRISTOFFEL ADOLPHI vervaardigd en zullen de penningen op den vrede van Breda, VAN' LOON II, pag. 555, No 2 en pag. 554, No. 1, waarvan de eerste door J. LUTMA, de laatste door CHR. ADOLPHI gemaakt is, bedoeld zijn.

²⁾ Zie voor JOHANNES LUTMA, die veel meer bekend is als goud- en zilversmid dan als medailleur, FORRER l. c. III, pag. 503 en de aldaar vermelde bronnen.

³⁾ Zie voor CHR. ADOLPHI, FORRER l. c. I, pag. 11 en de aldaar vermelde bronnen benevens *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek* III, kol. 4.

van LUTMA gehoord hadden. ADOLPHI was van meening dat, «in dese landen geen smith ofte staelwercker en was, die sodanige schrouven behoorlijk . . . en soude connen maecken». Verder hadden de Generaals stempels gezien van genoemden ADOLPHI en van «eenen DANIEL DRAPPENTIER, isersnijder tot Rotterdam» «welcke twee personen, buyten de andere daer van sy generaalmeesters de wercken mede hebben gesien alleenelycke tot het voorsz. ampt onder het welnemen van U. Ed. Gro. Mo. in consideratie sijn comende. Hebben aen de selve twee personen versocht ider een stempel op den hollantschen te munten schellingen voor een model soo haest doenelyck te formeren omē die aen UEd. Gro. Mo. vertoont te werden».

Ook aan MATHYS HOOFT «Isersnider van de Munt van Zeelandt tot Middelburg» ¹⁾ was het verzoek gericht om proefstempels voor den schelling te maken.

ADOLPHI schijnt beloofd te hebben, dat zijne stempels tegen kerstmis 1670 gereed zouden zijn, maar toen begin Januari de Generaals nog niets hadden ontvangen, schreven zij hem den volgenden brief:

De Raden ende Generael Mr^s. van de Munten hebben laestmael tot Amsterdam, ende Utrecht synde met UwE. affgesprooken gehadt gelyck oock naedehandt noch in den Hage U. E. aen de Generael Meester BOREEL toesejde, dat Uw E. soude dresser en een model op den te schroeven Hollantschen Schellingh, ende dat dese stempel al tegens kersmis soude veerdich sijn, doch en hebben wij tot noch toe, noch U. E. eenich schrivens vernomen waerbij wij mochten verstaen hoeverre U. E. al waert geavanceert, ende wanneer deselve stempel ofte model soude connen gereed wesen, dewelck

¹⁾ Zie voor M. Hooft, *Jaarboek voor Penningkunde* 1914, pag. 108.

benefens eenige affdrucksels, om te beter te connen oirdelen wij geerne tegens de vergaderinge van hollandt die nu binnen 4 off 5 dagen aenstaende is, in handen souden hebben, omme deselve alsdan beseffens andere, aen haer Ed. Gro. Mo. te vertoopen. Derhalve gelieft ons ten spoedichsten te laten weten hoedanich het daarmede gelegen is, opdat wij ons daernaemogen reguleren ende syt midlerwijl de protecsie des allerhoogsten bevolen.

18 Februari 1671 werden de modellen van den Hollandschen Schelling door CHR. ADOLPHI, DANIEL DRAP-
PENTIER en MATHIJS HOOFT vervaardigd door Raden en
Generaalmeesters aan de Staten van Holland en West-
Friesland toegezonden «ten eynde Uwe Ed. Gro. Mo.
deselve naer hare hooge wijsheyt souden connen exa-
mineren ende oirdeelen welcke van dien tot het voorsz.
Ampt van Iersnyder Generael soude connen werden
geavanceert. Edoch alsoo de experentie ende ceurieuse
vloyentheyte van het snijden ende sincken derselve
meesters noch beter sal connen werden ondervonden
in 't Groot als tot dese cleyne penningen, soo hebben
de Raden Generaal M^{rs} om alle voldoeninge sooveel
mogelyck Uw Ed. Gro. Mo. te laten toecomen yder
derselve meesters noch geinjugeert te maecken een
model op den zilveren Rijder ende daerinne haer uterste
const te willen betrachten».

Het verzoek tot het maken van den bovenvermelden
zilveren Rijder werd 26 Februari 1671 gedaan in den
volgenden brief, door den generaal JOHAN VAN NISPEN
geschreven:

Monsr ADOLFF.

Mij is op heden door d' Heer Raetpensionaris van Holland
ende Westvrieslant aengesecht omme UEd. als mede den

Rotterdammer.¹⁾ ende den Zeeuw²⁾ te laten weten, off genegen sijt een silveren hollantsche Rijder (sijnde bij de gemeente genoemt een ducaton) buyten kosten vant landt te doen snijden op Uwe eygen pericule omme alsoo een van U drien te kiezen, die het best sal gemaect hebben tot yzersnijder Generael, en de op soodanigen tractament als mijn Heeren de Staten sullen goetvinden, twelck moet wtterlycken geschieden sijns tegen den laesten dach van de aenstaende maent martii, omme alsdan gesamentlyck overgelevert te werden ende cont den penninck maken op de groote van den uytterschen Ryder ende op het gewicht van 21 Engelsen ses asen in silver waer op binne twee dagen wtterlyck opt eene als tandere Uwe advoy ende rescriptie sal affwachten, omme het selve aen de Ed. Gro. Mo. Heeren Gecommitteerde Raden van hollandt bekennt te maecken, hebbende Uwen penninck onder mij berustende de heeren gecomitteerde Raden van Hollaudt overgelevert ende laten sien, soo Uwe die gelieft weder terugge te ontbieden cont het met rescriptie doen omme daervan ontlast te sijn, eyndegende naer groetenisse ende rescriptie verwachtende verblijve, waer eenige dienst kan doen, mons^r ADOLFF UE. dienstwillige vrient

JOHAN VAN NISPEN.

Alle drie hebben de uitnoodiging aangenomen, en zijn de antwoorden van ADOLPHI en van M. HOOFT bewaard gebleven. Eerstgenoemde schreef 28 Febr. 1671:

Tot antwoord op UE missive van den 26^{en} sal dienen, dat ter eere van de Kunst, een ducaton naar UwE. voorschrift sal maken binnen gestelden tijt bij gesontheit aengaende het tractament hoope de gewichticheyt ende moyelicheyte der bedieninge by UEd. aan de Staten voorgedragen sijnde, daarop sullen stellen een belooninge naar merite, dit soude op UE. versoucke dat mochte weten de eygenschap der Croone boven

¹⁾ DANIEL URAPPENTIER, die te Rotterdam woonachtig was.

²⁾ MATHYS HOOFT, stempelsnijder aan de Munt te Middelburg.

het generaliteytswapen, vorders recommendere myn in uwe goede gratie, waervoor mij danckbaer toonen sall blijve
dienstwillige CRISTOFFEL ADOLPHI.

De Croone behouft niet, alsoo een gevonden hebbe op een medalie die onlangs by de Generaliteyt is doen maken ¹⁾, de penningh byaldien UE. gelieft se an my toeseynden in de opschrift stellen Zilversmit ben alzoo best bekend.

MATTHYS HOOFT antwoordde 3 Maart 1671 uit Middelburg:

Ick vinde my ten allerhoogsten verobligeert, omme UE. onderdanichlyk te bedancken voor de jonste en de genegentheyt die deselve my door de bewuste aenschrivinge opt bekende subject hebben gelieven te bewijzen UE. verseeckerende dat ick mij naer derselver aengename orders noopende het maecken ende vertoonen van de gerequireerde punctuwelyck sal reguleren ende deselve sonder foulte tegen der bestemde tijt door Godts directie gereset te hebben, my onderentusschen recommenderende in UE. goede gratie verblijve mijn Heeren UEd. oitmoedigen ende gunstige dienstbereyde dienaer ende Ysersnyder

MATTHYS HOOFT.

31 Maart berichtte ADOLPHI nog, dat zijn stempel zoo ver was gevorderd, dat hij den volgenden dag zou kunnen worden gehard en dat hij hoopte «buijten ongeluck» zijn model van de week gereed te hebben en zelf naar den Haag dacht te brengen.

Dit zal wel gebeurd zijn, ten minste ik vond geen brief, waarin hij meldt zijn proefmunt toe te zenden.

DANIEL DRAPPENTIER schijnt zijn proef eerst aan Raden en Generaalmeesters der Munt getoond te hebben

¹⁾ Denkelyk heeft ADOLPHI de kroon boven het wapen der generaliteit, voorkomende op de gouden eerepenningen door de Staten-Generaal uitgereikt tot voorbeeld genomen. Zie VAN LOON II, pag. 53 en 54.

en hem daarna op 9 April 1671 aan de Staten te hebben toegezonden met het onderstaande schrijven:

Geeft onderdaniglyck te kennen DRAPPENTIER Borger ende Iersnyder tot Rotterdam, hoe dat bij UEd. Gr. Mo. synde vastgesteld ende beraemt een voet omme intoecomende de penningen te doen schrouven. Ende alsoo daertoe hooch noodich is een bequaeme Iersnyder, ten eynde een ceurieuse stempel met eenparige snede wierde gemaect, soo hebben de Raden ende Generaelm^{rs} deser Vereenichde Nederlanden op ordere van UEd. Gro. Mo. alsmede tot dien eijnde bij eenige Iersnijders gedaen wtbeelden in een behoorlijken stempel de figure intoccomende te observeeren tot den afdruck van Schellingen, als mede van den Silveren Rijder ofte ducaton sools deselve jegenwoordig Cours heeft waertoe de Suppl^t in desen mede is versogt geweest, gelijk hij oock tot dien einde deselve stempels alreede heeft gemaect, waarvan de afdrucksels (hier annex) die de voorsz. Raden ende Generael M^{rs} sijn vertoont met vertrouwen dat deselve UEd. Gr. Mo. behaechelijck sullen sijn, waaromme hij supplt. UEd. Gr. Mo. onderdanichlijck is biddende, dat UEd. Gr. Mo. de goede geliefte believen te hebben van hem supplt te benificeren met het Ampt van Iersnijder Generael van Hollandt ende Westvrieslandt ende op een behoorlijcke instructie, met een tractament van 1400 g^s. jarelijcx, insichte dat by Hem Suppl^t opt minste voor beide de munten soo van Hollandt ende Westvrieslandt sullen moeten versorcht werden ider mael (genomen over alle specien die op de voorsz. respectie munten werden affgebeelt) vier en twintigh Isere stempels, de welcke bij ongeluck allen, door het affdrucksel souden connen komen te breken, ofte bersten, waervoor hij supplt iterativelijck dan wederom andere sal moeten maecken, ende den muntslage in ganck houden, soodanich dat sy noyt daeromme sullen verlegen sijn, met soodanige bequame smeeden, dat geen muntslach, oft affdrucksel van Vranckeryck, Engelant of elders zal comen te verbeteren, daertoe verleenende behoorelycke acte van commissie in forma.

Twelck doende enz.

DRAPPENTIER.

DRAPPENTIER'S proeven van den Schelling en van den Zilveren Rijder werden door den Raadpensionaris 9 April 1671 in de vergadering der Staten getoond «ende heeft de gemelde Raedpensionaris daer benevens gerapporteert, dat de Raden ende Generaelm^{ts}. van de Munte over het snijden van alle de stempels, die successivelyck van noode sullen sijn, om met het schrouven van alle de silveren ende goude Capitale penningen ende payementen albereets geordonneert, ofte noch te ordonneren beyde de munten in Hollandt ende Westvrieslandt gaende te houden met den voorñ. DANIEL DRAPPENTIER, op approbatie van Haer Ed. Groot. Mo. waren veraccordeert, voor een somme van veertien hondert guld. jaerlycx, waerop gedelibereert sijnde, hebben haer Ed. Gro. Mo. haer tgeene voorsz. is wel laten gevallen, ende dien volgende goetgevonden ende verstaen, dat voor ende ten behouve van den voor-noemden DRAPPENTIER, comform t geene voorschreven is, behoorlijke Commissie, als yzersnijder Generael van Hollandt ende Westvrieslandt opgemaect sal worden, des dat de voorschreve Commissie alleenlyck van waerde sal sijn geduerende den tyt van drie achtereenvolgende jaren, ende dat sy ter expiratie van den voorsz. tijt gehouden sal sijn nieuwe Commissie van haer Ed. Ho. Mo. te versoucken'.

De proefmunten der drie stempelsnijders waren dus niet, zooals het plan was, en zooals hen ook bij het hiervoren afgedrukt schrijven van 26 Febr. 1671 was medegedeeld aan de Staten toegezonden, ten einde den geen wiens werk het beste zou blijken te zijn tot stempelsnijder-generaal aan te stellen, maar werd DRAPPENTIER benoemd, zonder dat de proeven van de

beide andere mededingers met de zijne waren vergeleken. Ook het oordeel van Raden en Generaalmeesters der Munt was niet gevraagd, waarover deze zich in Juli 1671 zeker niet ten onrechte bij de Staten klaagden. ADOLPHI, die zich door de wijze waarop de benoeming had plaats gehad verongelijkt achtte, had aangedrongen op eene schadeloosstelling en zijn verzoek was om advies en raad aan de Generaal Meesters toegezonden. Deze antwoordden, dat zoowel ADOLPHY als DRAPPENTIER en HOOFT hadden aangenomen stempels te snijden «buyten costen van het landt ende opeygen pericul, tegens den eersten dach van de maent Marty omme alsdan gelyckelyck door de Generaelm^s. overgelevert te werden ende een van drie door de heeren Staten van Hollandt uytgecosen te werden». «Alle de drierhande penningen», zoo schreven zij verder, «hadden door handen van de Generaelm^s. ende met bijvouginge van der selve omstandich advys soo noopende de voorsz. penningen als wel wegens de verdere examinatie omtrent het Ampt van den yzersnijder ofte poincoen maecker generael aan hare Ed. Gro. Mo. gezonden moeten worden, maar nu was over het ambt van yzersnijder-generaal gedisponeerd zonder dat deselve ADOLPHY nochte die uit Zeelandt waren aengecosen omme haer penninck te presenteren, ende het voorsz. ampt van yzersnijder vergeven soo en is dese CHRISTOFFEL ADOLPHY onder welke conditie ende hoope hij nochthans het maecken van de voorsz. Rijder hadde aengenomen, niet gehoort, nochte sijn werk immers soo als de Generaelm^s. weeten geëxamineert, ende sulx eenichsints gepriveert geweest van dat benifice, omme twelck hij de moeyte hadde aengenomen, invouge sy Generael

mrs. onder 't welnemen van Uwe Ed. Mo. oirdeelen, dat aen hem ADOLPHY soo over het laeste als eerste mocht eenige redelycke vergoedinge en restitutie van oncosten als over het maken van eenige schellingpenningkens, die hij in syn sollicitatie aen eenige leden van haer Ed. Gro. Mo. heeft verhandtryckt, als oock van die Rijders penningen, die hij heeft geformeert gehadt omme te vertoonen, dewelcke hij noch onder hem is hebbende ende die hij gehouden sal wezen te smelten sonder eenige uit te geven, als voort maeken der poinçoenen ende stempelen van die twee penningen alle welcke hij aen Uwe Ed. Mo. sal gehouden sijn over te leveren omme alle froude ende muntvervalschinge in tyt ende wijle te preveneeren door Uwe Ed. Mo. souden connen toegelicht werden een somme van vier hondert Car. guls. eens, daer mede sij generaelmrs. achten hij CHRISTOFFEL ADOLPHI billyck hem behoort te contenteren».

Besloten werd, dat ADOLPHI slechts 250 gulden als schadeloosstelling zou ontvangen, waarmede hij genoegschijnt genomen te hebben, tenminste hij beloofde in Augustus 1671 aan den Generaal VAN NISPEN «binnen acht à thien dagen (de stempels) te brengen omme gecasseert ende in sijn presentie aan stucken geslagen te werden». Begin November had hij echter zijne belofte niet alleen niet gehouden, maar was VAN NISPEN zelfs medegedeeld geworden, dat ADOLPHI op de stempels «verscheyde zilveren Rijders doet maecken ende aanbieden het welcke synde een saeck van quade consequentie ende gewolge daer onder veel bedroch can schulen oock stridich tegens het recht van de hooge overheyte ende placaten van den lande». Hij verzocht

nu aan de Staten van Holland en Zeeland, dat ADOLPHI »scherpelyck gelast» zal worden, om ten spoedigste zijne stempels toe te zenden. Den hoofd-officier van Amsterdam werd tevens verzocht te onderzoeken, of de door hem geslāgen stukken als «munt» of «maer alleenlijk uit nieuwschiericheyt souden mogen wesen uitgegeven». In het eerste geval zou eene vervolging worden ingesteld, terwijl, hoe ook het onderzoek zou afloopen, de stempels van hem zouden moeten worden «afgevorderd».

De vraag doet zich nu voor: hoe zagen de gemaakte proefmunten er uit? Vast staat, dat de drie uitgekozen stempelsnijders elk hebben gesneden de stempels voor den Hollandschen Schelling en dat stelling ADOLPHI en DRAPPENTIER verder ook stempels voor den Zilveren Dukaat hebben gemaakt. Daar mij uit de gevoerde correspondentie nergens blijkt, dat HOORT schadevergoeding heeft gevraagd of ontvangen voor de stempels, welke hij volgens zijn hiervoren afgedrukten brief van 3 Maart 1671 beloofde te maken en hij toch zeker even goed als ADOLPHI recht had op schadeloosstelling, bestaat de mogelijkheid, dat hij òf geen proefstempels gesneden heeft, òf wel daarmede niet op tijd is gereed gekomen. Misschien schuilt zijn proef nog hier of daar; mij is het niet gelukt zijn werk te vinden ¹⁾.

¹⁾ ABRAHAM GOVERTS, die van 1672 tot 1675 stempelsnijder aan de Munt te Middelburg was, schijnt verzocht te hebben om te mogen mededingen naar de betrekking van ijzersnijder-generaal, ten minste de Generaal W. BOREEL bericht 28 Maart 1671 aan de Geom. Staten van Zeeland dat het hem (GOVERTS) vrij zal staan »sijne consten ende modellen int werck te stellen ende sijnen dienste te presenteeren in hoope van boven de andere M^{rs}. exelleerende, den prijs ende scharge te sullen wechdragen, alsoo sooveel ick kan bewערcke de meriten ten desen alleen sonder eenige gunst in consideratie sullen comen».

Het Kon. Penningkabinet verkreeg in 1902 de twee eenzijdige dunne zilveren plaatjes hieronder afgebeeld:

Proef van den Schelling door M. Hooft in 1670 gesneden.

Voorzijde: * MON . NOV . HOLLAND ET WESTFRIS * . De Hollandsche leeuw in een gekroond schild, tusschen de fleurons van de kroon het jaartal 1-6-7-0.

Keerzijde: * VIGILATE . DEO . CONFIDENTES * . Driemaster, met den Hollandschen leeuw op den spiegel en op de vlaggen van het schip.

Zilver 1,15 en 0,95 gram; 33 mM.

Jaarverslag Kon. Penningkabinet, 1902, plaat III.

Wanneer wij de keerzijde vergelijken met het door M. Hooft gesneden «Grootzegel van den Raat ter Admiraliteyt in Zeelant» in *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 1914 pl. III, No. 6 afgebeeld, dan valt onmiddellijk de zeer groote overeenstemming op, zoowel tusschen het schip op proefmunt en zegel als op de wijze, waarop bij beide stukken de zee behandeld is. Buiten twijfel hebben we dan ook Hooft's proefstuk hier voor ons. Ten overvloede willen wij nog vermelden, dat zoowel in de verzameling van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Middelburg als in die van het Scheepvaart-Museum te Amsterdam van het grootzegel afslagen bestaan op zeer dunne plaatjes van

fijn zilver op de zelfde wijze vervaardigd als de proefmunten.

Ook ADOLPHI's proeven kunnen we met groote zekerheid aanwijzen. Deze medailleur ging 12 April 1673 een contract aan met DIRK BOSCH te Enkhuizen, die octrooi had aangevraagd, en 25 Augustus van dat jaar ook verkreeg, om tot redres van het muntwezen volgens een nieuw procédé betere en tevens goedkoopere munten te slaan ¹⁾. CHR. ADOLPHI verbond zich bij dit contract om de stempels voor deze munten te snijden ²⁾. De zoo fraaie stempels van den Schelling ³⁾ en van den Ducaton ⁴⁾ van West-Friesland, beide van 1673 zijn door hem vervaardigd.

Nu is de keerzijde van de hieronder afgebeelde proefmunt van 1670 volkomen gelijk aan de keerzijde van den Schelling van West-Friesland van 1673, van welk stuk wij zeker weten, dat het door ADOLPHI vervaardigd is.

Proef van den Schelling door CHR. ADOLPHI in 1670 gesneden.

Het ligt dus wel voor de hand, dat deze stempelsnijder de poinçon van de keerzijde van zijn Hol-

¹⁾ Zie hierover: D. GROEBE, *Bijdragen tot de kennis der Muntzaken in de Vereenigde Nederlanden*, p. 21—30 en L. W. A. BESIËR, *Munt-Kabinet van 's Rijks Munt. De muntmeesters en hun muntslag in de provinciale en stedelijke munthuizen*, p. 46.

²⁾ Protocollen van notaris D. DOORNICK te Amsterdam.

³⁾ VERKADE plaat 72, No. 1.

⁴⁾ VERKADE plaat 62, No. 3.

landsche proefmunt in 1670 gesneden, gebruikt heeft om er de stempels voor zijn West-Frieschen Schelling van 1673 mede te vervaardigen.

Ook eene vergelijking tusschen den West-Frieschen Ducaton van 1673 ¹⁾ en de hieronder afgebeelde proef van ADOLPHI in 1671 vervaardigd, doet op den eersten oogopslag zien, dat zij door een en denzelfden stempelsnijder vervaardigd zijn.

Proef van den Zilveren Ridder door CHR. ADOLPHI in 1671 gesneden.

De proefmunt, afgebeeld bij VERKADE pl. 41, No. 3, heeft tot kantschrift: * NERVOS * REIPUBLICA * ACCIDERE * FACINUS * MORTE * PIANDUM. Deze proefmunt is volstrekt niet zeldzaam, hetgeen niet te verwonderen is, daar ADOLPHI er, zooals wij boven zagen, verscheidene van heeft geslagen en verkocht. Nu komt op ADOLPHI's penning op den vrede van Breda ²⁾, die in 1667 of 1668 is verschenen, eveneens een kantschrift voor en is dit naar ik vermeen de eerste penning, hier te lande geslagen, waarvan de rand aldus versierd is.

¹⁾ VERKADE plaat 62, No. 3.

²⁾ VAN LOON II, pag. 555, No. 4.

Wij hebben gezien, dat Raden en Generaalmeesters van de Munt zich in 1670 tot J. LUTMA en CHR. ADOLPHI gewend hebben om inlichtingen omtrent de schroeven, waarmede de penningen vervaardigd werden, zoodat het wel vaststaat, dat ADOLPHI de door hem uitgegeven penningen zelf stempelde en dus een penningschroef bezat, terwijl hij tevens in het bezit was van een instrument, dat de letters op den rand der penningen stempelde.

BESIER ¹⁾ kent beide proefmunten, zeker ten onrechte, op pag. 32, No. 14 en pag. 41, No. 77 van zijn Catalogus aan DANIEL DRAPPENTIER toe.

Behalve door vergelijking met de stukken waarvan het zeker is, dat zij door CHR. ADOLPHI gesneden zijn, is er nog een punt dat er voor pleit, dat DRAPPENTIER deze fraaie proefmunten niet kan vervaardigd hebben. Wanneer wij n.l. den eersten muntslag van den Dukaton van 1672 ²⁾ en van den eersten Schelling van 1671 ³⁾, waarvan het bekend is, dat DANIEL DRAPPENTIER als ijzersnijder-generaal van Holland en West-Friesland, de stempels heeft gesneden, vergelijken met ADOLPHI's proefmunten en met de zoo smaakvolle stempels, die hij tusschen 1673 en 1678 volgens zijn contract met DIRK BOSCH gesneden heeft ⁴⁾, dan valt terstond op, hoe ver DRAPPENTIER's werk ten achter staat bij de

¹⁾ L. W. A. BESIER, *Munt-Kabinet van 's Rijks Munt te Utrecht. Cat. der gouden, zilveren en koperen specien van de Republiek der Vereenigde Nederlanden, geslagen sedert de Pacificatie van Gent tot het einde der 18de eeuw.*

²⁾ VERKADE plaat 42, No. 1.

³⁾ VERKADE plaat 55, No. 5.

⁴⁾ VERKADE plaat 62. No. 3, 65. No. 3, 72. Nos. 1—4, 74. Nos. 1—8.

zoo fraai en zuiver gesneden stempels van ADOLPHI. Proefmunten van DRAPPENTIER's Schelling van 1670 en van zijn Zilveren Ridder van 1671 zijn bij mijn weten nog niet voorgekomen, maar als zij eens gevonden worden zal het m. i. zeker blijken, dat zij weinig zullen verschillen van de eerste door hem als «yzersnijder-generaal» vervaardigde stempels dier munten, die bij VERKADE, plaat 42, No. 1 en plaat 55, No. 1 zijn afgebeeld.

DANIEL DRAPPENTIER ¹⁾ ontving 18 April 1671 uit handen van Raden en Generaalmeesters van de Munten der Vereenigde Nederlanden de volgende instructie «met aanmaninge van deselve te moeten observeeren en naleeven, waarin hij Yzersnijder-Generaal sig te quytten, en des Edele Groot Mog. Heeren Staaten van Holland en Westvrieslands eere te betragten in het nakoomen van deselve Instructie, soo veel doenlijk zij, aangenomen en beloofd»:

Ik DANIEL DRAPPENTIER, Yzersnyder Generaal van de Munten van Holland en Westvriesland belove en sweere, dat ik geen andere Ysers sal snyden, nog aan de Heeren Staaten of Waardyn van de Provincie myner residentie overleeveren, om gangbaare Penningen meede gemunt te werden, dan alleen soodanige Figure, Titule en Inscriptie, en van sulken soorte van Penningen, als by de Hoog Mog Heeren Staaten Generaal, en de Edele Groot Mogende Heeren Staaten van Holland en Westvriesland nu ter tyd zyn geordonneert, en in de tegenwoordige Instructie van den Muntmeester der voorsz Provincie zyn begreepen, mitsgaders die voortsaan meer by de Hoog Mog. Heeren Staaten Generaal, en de Ed. Groot Mog. Heeren

¹⁾ Zijn portret, waarop hij een muntstempel in de hand houdt, komt voor op het schilderij van SAMUEL VAN HOOGSTRATEN «het College van de Munt van Holland in 1674». Zie eene zeer goede reproductie in W. MARTIN en E. W. MOES. *Oude Schilderkunst in Nederland* I. pl. 61.

Staatē van Holland en Westvriesland geordonneert sullen werden, onangesien eenig consent of last, die ik soude mogen hebben, of namaals verkrygen, het ware van Staatē, of Raaden van eenige particuliere Provincien, Magistraaten van Steeden, of van iemand anders, van wat qualiteit of oonditie hy soude moogen weesen, ten waare by nadere consent en toelaatinge van de voorschreeve Edele Groot Mogende Heeren Staatē van Holland en Westvriesland, alles op poene van vervallen te zyn in gelyke straffe, soo in den Placaate en Ordonnantie van de Munte van den jaare 1606 den 21 Maart tegens de Hagemunters gestatueert en gesteld zyn.

Verder werd bepaald, dat hij gehouden zou zyn «de poinçoenen der munten met sijn eygen handt te graveren ende snijden, sonder daartoe te gebruycken ofte employeeren jemant anders, wie ofte in wat maniere het selve oock soude mogen sijn». Ook moest hij in den Haag wonen.

13 Juni 1671 ontving DRAPPENTIER zyn aanstelling tot stempelsnijder van Utrecht op een tractement van f 700, en 26 October van datzelfde jaar werd hij op een gelijk tractement door Zeeland aangesteld ¹⁾.

A. O. VAN KERKWIJK.

¹⁾ Bij twee contracten gedateerd 30 Dec. 1671 en 1 Febr. 1672 neemt «Monsr. DANIEL DRAPPENTIER, muntsnyder van Ha. E. Mo. Heeren Staten van Holland en Westvriesl. DIRCK VAN WAERDEN, voor desen gewoont hebbende tot Leyden en aldaer sijn hantwerck als Meester geoeffent hebbende», in zijnen dienst «tot het snijden van de muntstempels als andersints», onder voorwaarde, dat mocht DRAPPENTIER nog drie jaren bij H. Ed. Mo. worden gecontinueerd in zyn functie, VAN WAERDEN het eerste jaar f 9, het tweede f 12 en het derde f 16 weekloon zou ontvangen, voor welk loon hij van half zeven tot twaalf en van half twee tot acht uur zou moeten werken. (Protocollen Notarissen J. WICHMANS en J. VAN DEN BROEK, beiden te 's-Gravenhage).